

vi povojni publicistiki so vsaj štiri objave, ki neposredno zadevajo starejšo slovensko literarno (kulturno) zgodovino. Prvi dve govorita o rokopisih, ki jih je odkril avtor (o njih je v Slavistični reviji 1959/60 hitro in stvarno informiral M. Rupel). Tretja objava je dvostranski zapis Pokladne igre u Ljubljani god. 1531 (Zbornik za filologiju i lingvistiku 1968, Kolaričev zbornik, str. 47/48). Pri-spevek, kakor je kratek, je kulturnozgodovinsko pomemben, govori namreč o igrah (»pulchra spectacula«), ki so jih za pust uprizorili Italijani v Ljubljani in ki jim je bil priča madžarski plemič, habsburški vojni ujetnik v našem me-stu. Zapis temelji na pismu, ohranjenem v arhivih plemiške družine Héderváry. Četrta objava je recenzija izdaje Megiserjevega slovarja iz l. 1592 v ponatisu 1967 (St Sl 1970).

Tale naš informativni prikaz je Hadrovicsevo znanstveno-publicistično de-javnost bolj ali manj lahko samo splošno označil. Vendar sodim, da tudi v taki obliki dovolj opozarja, kako velikopotezna je ta dejavnost in dragocena tudi zunaj kroga v katerem je nastala.

Štefan Barbarič

Slovenska matica, Ljubljana

PRIROČNI PREGLED PREKMURSKEGA SLOVSTVA*

Nova knjiga Vilka Novaka odpravlja primanjkljaj, ki je bil očiten že dalj časa. Najdbe in obravnave iz štirih desetletij, posebej še zadnjega, so omogočile, da je *Izbor prekmurskega slovstva* lahko šel v javnost v tako izpopolnjeni in izdelani obliki.

Novakova knjiga nudi strnjen in zaokrožen pregled narečne slovstvene tvor-nosti od začetkov do l. 1919, ko se je z združitvijo v Sloveniji začela za Prek-murje nova doba. Avtor je obsežno snov uredil v dveh delih, po obsegu precej enakih: v prvem uvodoma razpravlja o nekaterih širših vprašanjih (zgodo-vina, jezik, ljudsko izročilo), nakar v kronološkem zapovrstju riše in označuje življenje in delo posameznih tvorcev, v drugem delu pa kaže njihove spise z iz-branimi odlomki. Razvoj predmetnega proučevanja ponazarja z dovolj izčrpnimi bibliografskimi podatki. Tako je knjiga koristna in poučna za tistega, ki išče osnovnih informacij, kakor za vse, ki se žele poglobiti v posamezna vprašanja.

Za slavističnega interesenta je novi Izbor zanimiv še v primerjavi z Izbo-rom prekmurske književnosti (izšlim v šolski zbirki Cvetje iz domačih in tujih logov, 1936). Že na prvi pogled se vidi, da je novi Izbor po zasnovi in obdelavi novo delo. Medtem ko se je stari šolski Izbor iz tehničnih razlogov ustavil pri koncu 19. stoletja, torej pred nastopom Ivanocyjeve skupine, nova knjiga to popravlja in polnopravno včlenjuje prizadevne kulturne delavce, ki so pripe-ljali Prekmurce v Jugoslavijo, v celoto razprave. Poleg tega novi Izbor zajema ljudsko tvornost in rokopisne pesmarice ter nudi bibliografsko in drugo do-kumentacijo, kar vse pomeni napredek glede na prejšnjo knjigo.

* Vilko Novak, *Izbor prekmurskega slovstva*, Zadruga kat. duhovnikov, Ljubljana 1976, str. 194.

Vilko Novak se je pri izdelavi priročnega pregleda s pridom naslonil na številne ugotovitve in dognanja raziskovalcev v zadnjih desetletjih. Ne da bi hoteli prezreti delo drugih (Škafar, Šebjanič, Smej), je mogoče reči, da je bil prav avtor knjige tisti, ki je v teh desetletjih (dobesedno od mladih nog dalje, ko je dajal podatke Šlebingerju) izredno prizadevno zbiral gradivo in zavzeto proučeval stare pisce ter je tako prispeval največ, da je Izbor prekmurskega slovstva prinesel toliko novega. Od tega omenimo npr., da je Novak našel vzporednice med poglavji Blažeta in Nežice ter Zobrisanega Slovena, v katerih se je Jožef Košič naslonil na Slomška (1934); analiziral je istega narodopisno gradivo; ugotovil je pesemske predloge za Küzmičev Vöre krstčanske kratki navuk; s spretno analizo je ugotovil avtorja najpomembnejšega prekmurskega zgodovinskega dela, Starin (J. Košič, prekmurski pisatelj, Razprave 2. r. SAZU, 1958; dopolni bibliogr. podatke, 184), objavil in komentiral je prvo prekmursko posvetno pesem dijaka Davida Novaka (SR 1970), enako pismo prvega pisatelja Temlina podpornikom nemškimi pietistom (prav tam); iskal je kajkavske prvine v starih tekstih (prav tam, 1972); raziskoval izvor Starišinstva i zvačinstva; in ugotavljal zveze med Dalmatinovo Biblijo in med deli prekmurskih protestantov (1976) ter se lotil temeljite raziskave gradiva rokopisnih pesmaric.

S tem da je uporabljal filološko analizo in kulturnozgodovinske instrumente, je Vilko Novak dvignil proučevanje starih prekmurskih piscev na ustrezno problemsko ravnino. V priročniku se seveda omejuje na rezultate in na bistvene razvojne postavke, ki jih opremlja s primeri besedil in z ilustrativnim gradivom, širše analize in dokumentacijo je treba iskati v osnovnih predmetnih razpravah.

S širšega razpravnega vidika je spričo vsega predvsem pomembno spoznanje, da tistemu, ki zna pogledati za podatke in je sposoben, ozreti se za problemi, te in take snovi niso nič kaj »provincionalne«. To ni nikaka periferija duha. Kajti tudi drobni, nereklamirani pojavi v preteklosti nam odkrivajo notranje bogastvo, neke globlje vzročnosti in razvojne zakonitosti. Marsikaj tega, kar se tiče prekmurskega (in še kakšnega drugega) kulturnega prostora, je — splošno povedano — v središču in tudi v lastni pokrajini slabo znano. Vsem, ki so odprti govorici dejstev, je Novakova knjiga nasula cele vrste vse prej kot »perifernih« podatkov: npr. da so prekmurski evangeličani v XVIII. st. vzpostavili najtesnejše stike z vodilnimi možmi in ustanovami v saksonskem Halleju, se pravi z glavnimi usmerjevalci protestantske misli v času, medtem ko so pozneje gojili zveze z Bratislavo (da bližnjih madžarskih mest ne omenjamo); da so poznali Trubarja in Dalmatina in si z zadnjim pomagali pri slovenitvi biblijskih besedil; da so bili prekmurski pisci prisotni tudi v madžarski publicistiki in da so npr. že konec XVIII. st. ustvarili bogate primerke posvetnega klasicistično ubranega pesništva (M. Küzmič) itd.

Priročnik je prikazal razvoj v njegovi celovitosti, tako da je v njem obrobni kulturni prostor zaživel v svoji tipiki. Ob upoštevanju zaporedja rodov je sedaj mogoče zanesljiveje presojati, koliko je ta ali oni pisec živel iz silnic časa in koliko trajnega je prispeval celoti. V povezavah prihaja bolj do izraza zakonitost geokulturnega prostora, kakor ga v našem primeru označuje stičišče več etničnih skupin. Priročnik pove, da se prekmurski pisci niso ustavili le ob potrebah verskega programa, ampak so že zgodaj segli po poučnem

berilu (za šolo in s Košičem preko nje), dali izvrstne primere pesniškega prevajanja (J. Kardoš: Arany, Petöfi) in tudi samostojnega oblikovanja (Ivanocyjev krog). Skratka, kdor zna zgodovinsko misliti, bo samo občudoval duhovno razpetost in nemajhno razsežnost zanimanja prekmurskih piscev od začetka dalje. To seveda glede na razmere, v katerih so živeli in delovali, na katere so bili pripeti: maloštevilni okoliš, civilizacijska nerazvitost, pomanjkanje šol itd. Če govorimo splošno, lahko rečemo, da je v teh pisih deloval prosvetiteljski vzgon in zagon preko verskega izobraževanja in ob njem, v njih je delovala želja, v ljudstvu izpodrezati korenine npravne brezbriznosti in malomarnosti ter ga razumsko dvigniti. Njihovi spisi so potemtakem dokumenti kulturne volje, pričevanja o osveščenosti duha v konkretnem času.

Vilko Novak na nekaj mestih nakazuje, da ostajajo še neraziskana področja (zato spodbudno kliče k raziskovanju mlade sile), na enem, dveh mestih je rahlo polemičen. Kakšna posebna dodajanja h knjigi niso potrebna. Sam bi omenil naslednje: k str. 63: abecednik iz l. 1786 je izpričano Bakošev; k str. 69: Barlo je obiskal celo Jan Kollár (E. Angyal, Soproni Szemle, 1961), tudi dopisoval si je s Kopitarjem; k str. 128: *Spitavajuči pojbič* je vzet iz Küzmičevega velikega abecednika; k str. 182: med tem časom je prišel v razvid še tretji primerek abecednika iz l. 1725, in sicer v literarnem arhivu Maticе slovaške v Martinu.

Novakova knjiga je sad vestnega dolgotrajnega proučevanja. Gotovo ji bo v prid popularizatorska gesta, s katero je stopila pred javnost (široka komunikativnost, ponazorovalno gradivo). Hkrati pa bo najbrž sprožila tudi več znanstvenih in znanstvenoorganizacijskih razmišljanj, kakršni sta npr.: kako dobiti izdajo Košičevih Starin in etnografskega gradiva Štefana Küharja ali kako nadaljevati ta študij. V perspektivi nadaljevanja vidim tudi proučevanje literarnosti narečja glede na zvrstnost slovstvenega dela. To proučevanje postaja vse bolj dostopno, zlasti še, ker so v prekmurskem primeru že možni razgledi na kajkavsko, gradiščansko in na drugo slovensko (vzhodnoštajersko in osrednje-slovensko) stran.

Štefan Barbarič

Slovenska matica, Ljubljana

A. P. NEPOKUPNYJ,

BALTO-SEVERNOSLAVJANSKIE JAZYKOVYE SVJAZI*

Najnovejše delo ukrajinskega jezikoslovca je sad raziskovanja zadnjih let in v bistvu nadaljevanje idej, podanih že v njegovi prvi, pred leti izdani knjigi z naslovom Areal'nye aspekty balto-slavjanskix jazykovyx otnošenij in deloma v drugi njegovi publicistiki. Medtem ko se v prvi knjigi posveča terminološkim in teoretičnim vprašanjem, besedju in nekaterim slovničnim pojavom, lastnim slovanskim in baltiskim jezikom ali vsaj njihovem delu, ter jih obravnava kot genetično sorodne, skupne inovacije ali pa kot vpliv podobnih adstratov, je druga knjiga predvsem leksikološka: raziskuje občno- in lastnoimensko gradivo, posebno poglavje pa je namenil tudi nekaterim pomenskim razvojem.

* Kijev, 1976, 10 str.